

Faustyna Morzycka

Data urodzenia: 15 czerwca 1864

Miejsce urodzenia: Tambow (Rosja)

Data śmierci: 25 maja 1910

Miejsce śmierci: Kraków

Rodzice: Maria z Obuchowskich i Julian Morzyccy

Profesja: nauczycielka, działaczka oświatowa i społeczna, literatka, popularyzatorka wiedzy krajoznawczej, historycznej i literackiej

Słowa kluczowe: pierwowzór „Siłaczki”, mit literacki, historia oświaty, ruch kobiecy, historia społeczna, XIX/XX wiek, emancypacja kobiet, trauma zesłania

Biogram¹

Faustyna Morzycka była postacią, której rzeczywiste życie i działalność przez dekady pozostawały w cieniu literackiego mitu „Siłaczki”, wykreowanego przez Stefana Żeromskiego. Utożsamienie z postacią Stasi Bozowskiej doprowadziło do uproszczenia i zredukowania jej biografii do roli ofiarnej nauczycielki ludowej, pomijając bogaty zakres jej aktywności społecznej, oświatowej i politycznej. Tymczasem Morzycka była nie tylko nauczycielką polskiego i pisarką, ale także organizatorką, animatorką i uczestniczką ruchów oświatowych oraz konspiracyjnych na przełomie XIX i XX wieku. Urodzona 15 czerwca 1864 roku w więzieniu w Tambowie, była „dzieckiem powstania” – jej rodzice zostali zesłani na Syberię za udział w powstaniu styczniowym. Wychowywana w duchu patriotyzmu i oporu, czerpała z tradycji rodzinnych oraz wzorców kobiecego aktywizmu, zwłaszcza od ciotki, swojej imienniczki Faustyny Morzyckiej, związanej z warszawskimi entuzjastkami i ich przywódczynią Narcyzą Żmichowską. Te doświadczenia, wzmocnione traumą zesłania, kształtowały jej tożsamość i przekonanie o społecznej misji kobiet.

Morzycka zdobyła staranne wykształcenie, uczęszczając do renomowanej pensji w Warszawie, a następnie studiując na Uniwersytecie Latającym i kursach pedagogicznych. Od wczesnej młodości angażowała się w tajne nauczanie, prowadząc komplety dla dziewcząt i współtworząc Kobięce Koło Oświaty Ludowej. W Nałęczowie, gdzie osiedliła się w 1905 roku, zorganizowała szkołę elementarną oraz aktywnie uczestniczyła w działalności Lubelskiego

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

Towarzystwa Szerzenia Oświaty „Światło”. Jej podejście do nauczania opierało się na idei wyzwolenia przez edukację, kształtowaniu samodzielności i poczuciu obywatelskiego obowiązku. Obok pracy pedagogicznej, Morzycka prowadziła bogatą działalność pisarską i publicystyczną. Adaptowała dzieła literatury polskiej i obcej, pisała książki krajoznawcze, biografie oraz powieści i nowele, popularyzując koncepcje emancypacyjne oraz wiedzę i wartości patriotyczne wśród szerokich warstw społeczeństwa. Jej artykuły ukazywały się w najważniejszych czasopismach oświatowych epoki, gdzie propagowała idee nowoczesnej edukacji i krytykowała ograniczenia literatury ludowej.

Z czasem jej zaangażowanie społeczne ewoluowało w stronę radykalnej działalności politycznej. Wstąpiła do PPS-Frakcji Rewolucyjnej i uczestniczyła w akcjach bojowych, co ostatecznie doprowadziło do jej załamania psychicznego i samobójczej śmierci w 1910 roku. Tragiczny finał jej życia był konsekwencją dramatycznych wyborów, przed jakimi stawały kobiety zaangażowane w walkę o niepodległość i emancypację. Nowoczesna analiza biografii Morzyckiej pozwala dostrzec ją jako autentyczną liderkę, organizatorkę i intelektualistkę, głęboko osadzoną w sieciach społecznych i politycznych swojej epoki. Jej życie stanowi przykład złożoności losów kobiet na przełomie XIX i XX wieku oraz konieczności krytycznej rewizji utrwalonych wizerunków historycznych.

Zmarła 25 maja 1910 roku w Krakowie.

Bibliografia

Źródła:

Bruchnalska M., *Ciche bohaterki: 1863*, t. 2, *Kobiety Litwy, Wołynia, Ukrainy*, oprac. nauk., komentarz i przypisy L. Michalska-Bracha, E. Noiński, Warszawa, Muzeum Historii Polski, 2024.

Katastrofa automobilowa, „Nowa Reforma”, nr 467, 12.10.1909, s. 1.

Katastrofa samochodowa, „Kurier Warszawski”, nr 281, 11.10.1909, s. 6-7.

Lasocki W., *Wspomnienia z mojego życia*, t. 2, Kraków 1934.

Morzycka F., *O literaturze dla ludu i jej brakach*, „Ogniwo – tygodnik naukowy, społeczny, literacki i polityczny”, 1903, nr 10, s. 230-231; dostęp online 5.05.2025, <<https://ishort.ink/Hfzq>>

Pamiętniki Marii Morzyckiej [w:] Pan Pieńkowski? Da, oni żyli gdzieś... Wołyń, Syberia, Nałęczów, losy ziemiaństwa na podstawie dokumentów rodzinnych, oprac. J. Klijanienko-Pieńkowski, Stalowa Wola, Wydawnictwo Sztafeta, 2012.

Postępowa myśl oświatowa w Królestwie Polskim w latach 1905-1914: wybór materiałów, oprac. Z. Kmicik, Warszawa, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, 1961.

Ustawa Lubelskiego Towarzystwa Szerzenia Oświaty p. n. "Światło", Lublin 1906; dostęp online 2.05.2025, <<https://tinyurl.com/27majm78>>

Żeromski S., *Dzienniki*, t. 3: 1888-1891, oprac. z autogr. i przypisami opatrzył J. Kądziała, Warszawa, Czytelnik, 1956.

Opracowania:

Caban W., Michalska-Bracha L., *Marii Morzyckiej-Obuchowskiej podróż do syberyjskiej Arkadii*, [w:] *Podróże na przestrzeni dziejów. Studia historyczne*, red. B. Wojciechowska, Kielce, Wydawnictwo UJK, 2015, s. 71-87.

Cedro W., *Droga na Syberię polskich kobiet na przykładzie: Ewy Felińskiej, Marii Morzyckiej i Jadwigi Prendowskiej*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej XIX i XX wieku”, 2017, t. 17, s. 146–154.

Gawrecka M., *Lubelskie Towarzystwo szerzenia oświaty pod nazwą «Światło» (1906-1917)*, „Rocznik Lubelski”, 1973, R. 16, s. 183-210.

Hajkowska M., *Nieznani/znani nauczyciele domowi w Królestwie Polskim w XIX i na początku XX wieku*, „Roczniki Pedagogiczne”, 2017, t. 9 (45), n 1, s. 31-47.

Jaworski W., *Prowincjonalne stowarzyszenia oświatowe i wychowawcze w Królestwie Polskim (1886-1914)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy: kwartalnik poświęcony badaniom dziejów oświaty i wychowania w Polsce”, 2008, nr 1/2, s. 15-26.

Kaniewski P., *Entuzjastki warszawskie projektantkami nowoczesnej kobiety*, „Vade Nobiscum”, 2009, vol. 1 (27), s. 77-86; dostęp online 2.05.2025, <<https://ishort.ink/nMa9>>

Krzywobłocka B., *Biografie nietypowe*, Warszawa, Książka i Wiedza, 1969.

Nagórska W., *Faustyna Morzycka (1864-1910)*, „Niepodległość – czasopismo poświęcone dziejom polskich walk wyzwoleniczych w dobie popowstaniowej”, 1931, t. IV, z. 1 (7), s. 108-111.

Perowicz M., *Silaczki z Warszawy. Sylwetka Kobiecego Koła Oświaty Ludowej*, klubjagiellonski.pl, wpis z 4 czerwca 2017; dostęp online 5.05.2025, <https://ishort.ink/Q3jr>

Petry M., *Inicjatywy pedagogów na rzecz wychowania plastycznego w latach 1864-1914*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Arte et Educatione”, 2014, R. 9, s. 147.

Sadlik M., *Drogami życia i twórczości Faustyny Morzyckiej – „Silaczki”*, [w:] *Literatura niewyczerpana: w kręgu mniej znanych twórców polskiej literatury lat 1863-1914*, red. K. Fiołek, Kraków, Universitas, 2014, s. 215-224.

Sołdek J., M., *Faustyna Morzycka. Siłaczka Żeromskiego*. Nałęczów, Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Faustyny Morzyckiej, 2010.

Wałęciuk-Dejneka B., *Zapomniane pisarki polskie. Morzycka Faustyna*, zapomnianepisarkipolskie.uws.edu.pl [Siedlce: Uniwersytet w Siedlcach, 2024]; dostęp online 5.05.2025, <https://tinyurl.com/ynrvvhfg>

Wałęciuk-Dejneka B., *"Oświecać lud, szerzyć kulturę, budzić zakrzepłe serca...": Faustyna Morzycka - samotna siłaczka*. [w:] *Siła samotności: zjawisko kobiecej samotności w kulturze i edukacji*, red. J. Posłuszna, Kraków, Wydawnictwo Aureus, 2015, s. 65-74.

Wawrzykowska-Wierciochowa D., *Kobiece Koło Oświaty Ludowej (1883-1894)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1960, R. 3, z. 3, s. 49-66.

Wolsza T., *Organizatorki ruchu oświatowego na wsi. Królestwo Polskie na przełomie wieków*, [w:] *Kobieta i edukacja na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Zbiór studiów*, t. 2, cz. 2, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa, Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, 1992, s. 121-134.

Żarnecka Z., *Działalność oświatowa Faustyny Morzyckiej na tle epoki: 1864–1910*. Seria: *Z dziejów Oświaty* 3, Warszawa, Nasza Księgarnia, 1948.